

ня учнями зошитів, виконання письмових домашніх завдань є недоцільним і несприятливим для організації творчої мистецької діяльності.

З метою підвищення якості шкільної художньо-естетичної освіти слід уникати таких недоліків у навчально-виховному процесі:

- недотримання вчителем вимог навчальних програм та їх довільне трактування, зокрема на користь власних мистецьких уподобань або фахової спеціалізації (теоретик, хоровий диригент, інструменталіст, вокаліст тощо);
- перенесення вчителем функцій спеціальної мистецької освіти в загальноосвітню школу (зокрема, нав'язування учням спеціальних теоретичних знань, не передбачених шкільними державними стандартами і програмами);
- заміна уроків мистецтва репетиціями чергових шкільних свят;
- проведення вчителем початкових класів замість уроків мистецтва уроків з інших дисциплін, нефахове й методично неграмотне проведення ним уроків мистецтва.

Художньо-естетична освіта завдяки розмаїттю засобів впливу на особистість і потенціальним можливостям посідає особливе місце в системі загальної середньої освіти, впливаючи на процес саморозвитку людської духовності, залучає людину до світових художніх надбань, що позитивно позначається на творчих та інтелектуальних здібностях не лише окремої особистості, а й суспільства в цілому як у певно визначених історичних умовах, так і в умовах його власного самовідтворення.

Методичні рекомендації щодо вивчення історії у 2009/10 навчальному році

Кількість годин на вивчення історії у 2009/10 навчальному році залишилась такою ж, як і минулого року. Вивчення *всесвітньої історії* та *історії України* доцільно синхронізувати. Проте, вчитель може організувати вивчення учнями програмового матеріалу зазначених двох курсів історії як послідовно, так і паралельно; планувати повторювально – узагальнювальні уроки після вивчення кожної теми, навіть якщо такі уроки не передбачені програмою.

У 2009/10 навчальному році учні 5- 9 класів навчатимуться за програмою 12-річної школи «Історія України. Всесвітня історія. 5-12 класи» (Київ, «Перун», 2005 р.), а учні 10 - 11 класів за програмою «Історія України. Всесвітня історія. 5 - 11 класи (Київ, «Шкільний світ», 2001 р.).

Звертаємо увагу на те, що програма для 9 класу 12- річної школи істотно доопрацьована, тому вчителів варто користуватись програмою, розміщеною на сайті міністерства, видрукованою в журналі «Історія в школах України» (№7 за 2009 рік), а також виданою окремою брошурою видавництвом «Гене-за» (2009 рік).

Для класів *суспільно-гуманітарного профілю* чинними є програми з історії України (журнал «Історія в школах України», №4, 2003), всесвітньої історії (журнал «Історія в школах України», №2, 2002), а також видані окремою брошурою у видавництві «Педагогічна преса», 2005 р.

Для класів *інших профілів* чинними є програми, опубліковані в пресі та видруковані окремими брошурами у 2001р. (Київ, «Шкільний світ».) та у 2005 («Педагогічна преса »).

26 лютого 2009 року колегією МОН України було затверджено нову редакцію програм з історії України та всесвітньої історії для 5-11 класів. Просимо при складанні календарних планів звернути увагу на зміни, що сталися в програмах.

Програми для 10-11 класів позбавлені жорсткого поурочного поділу. Відповідні шрифтові позначення не є обов'язковою схемою поділу на уроки, а стосуються лише змісту. Вчитель на власний розсуд може обирати їх за теми уроків. Вчитель також має право довільно визначати кількість годин на вивчення тем, але без вилучення одних на користь інших. Обласні, районні та міські методичні кабінети не вповноважені регламентувати розподіл учителем навчальних годин у межах тем.

Згідно Інструкції з ведення ділової документації у загальноосвітніх навчальних закладах I-III ступенів (наказ Міністерства освіти і науки №240 від 23.06.2000 р.) календарне планування навчального матеріалу здійснюється учителем безпосередньо у навчальних програмах. Можна користуватись також окремими брошурами, зробленими на основі програм з історії. На основі календарних планів вчителі розробляють поурочні плани, структура і форма яких визначається ними самостійно. Поурочними планами для вчителів можуть слугувати також методичні посібники, що мають гриф Міністерства освіти і науки України. Учнівські зошити з історії переглядаються учителем один раз на семестр і бал за ведення зошита може (за бажанням вчителя) виставлятися в журнал. При виставленні тематичних оцінок вчитель на власний розсуд може враховувати або ні оцінку за ведення зошита.

Вивчення історії України у 9 класі

Період з історії України, що буде вивчатись в 9 класі у новому навчальному році є чи не найскладнішим для осмислення учнями, порівняно з іншими періодами вітчизняної історії.

Адже основним його завданням є показати учням, як з частини імперії з Малоросії на сході та Рutenії на заході створюється Україна; чим концепт України відрізняється від концепту Малоросії; в чому полягає революційність діяльності української еліти XIX ст.; чому ми повинні стверджувати, що досягнення українського руху були насправді більшими, ніж цього можна було сподіватися, враховуючи реалії суспільно-національного розкладу сил.

Учням треба показати не просто класичне розуміння поняття «нація», яке виводиться з класичного варіанту існування її у державній нації, а прикладення цього поняття до конкретно історичної української ситуації, якій була притаманна амбівалентна модель нації, що поєднувала в собі як бездержавну, так і державну модель національного буття.

Саме з метою реалізації цих завдань до змісту програми було включено тему №1 «Формування модерної української нації. Теорія та суспільні виклики першої половини XIX століття».

Під час цих уроків учителеві варто наголосити, що нація є, за висловом Б.Андерсона, сконструйована реальність – це не історична даність, а наша уявна спільність. Вона є такою, яку ми собі виміємо і стає фактом минулого, коли відбудеться у реальності.

Важливим є також роз'яснення учням проблеми «національних ідей». Чим, наприклад, українська ідея відрізняється від польської чи російської, як ці ідеї поставали, і які завдання вони мали вирішувати.

При вивченні цієї теми вчитель робить наголос на першому етапі національно-визвольного руху – культурницько-романтичному (початок - середина XIX ст.), у якому розпочалося фольклорно-етнографічне дослідження минулого України.

Вимагають пояснення вчителя такі тези:

- чому етнографія і фольклор у цей період вважаються політичними науками і що давали вони для ідейного наповнення суспільно-політичних постулатів кирило-мефодіївців та їхніх наступників;

- чим українець нового часу ментально відрізнявся від староукраїнця кінця XVIII ст.;

- чим ідеологія старшинської верстви Катерининсько-Олександрівських часів відрізнялася від ідейних постулатів українських різночинців - інтелігенції середини XIX ст.;

- чому саме народницька, демократична ідеологія запанувала в умах новонародженої української інтелектуальної еліти 1830-1850-х років;

- які були провідні суспільні ідеї українських демократів-народників на противагу польській і російській державним ідеологіям.

Також до змісту програми введено нову тему №6 «Національна ідея і заходи для досягнення державної окремішності в другій половині XIX століття. Українофільський культурницький і політичний етапи визвольного руху».

Характерними віхами другого визвольного етапу 1860-1890-х років був пошук елітою наукових засад існування українського етносу протягом тисячолітньої історії. «Відкриття» багатовікової історії України, безперервного українського історичного процесу від князівської Русі-України до середини XIX ст., від Володимира Святого до Тараса Шевченка – головне досягнення академічного періоду національно-визвольного руху. У цей час розпочиналися бої за історію з сусідами, які цю історію привласнили через свою офіційну науку. Україна була однією з небагатьох націй, яка не мала за собою державної підтримки у цій справі або заможних верств суспільства, які б таку історію спонсорували, як це було в Чехії, Хорватії або Фінляндії. Початок виходу багатотомної історії «України - Русі» М.Грушевського означало, що український народ одержував свою історичну метрику, а отже і право на легітимне існування в історії Нового часу, яку повинні були дати науковці. Без цього б український проект було програно. Саме «Історія України-Русі» стала свідченням постановня української модерної нації.

У другій половині XIX ст. археографія - допоміжна історична дисципліна, що видавала архівні документи – замінила етнографію на місці основної політичної науки. Виданням документів Тимчасова комісія для розгляду давніх актів (Київська археографічна комісія) відзискувала українську тери-

торію від зазіхань прихильників «Історичної Польщі» та «исконно-русских земель». У боях за історію відточувався український будуючий міф на противагу російським і польським деструктивним міфам.

Одним з останніх була Погодинська теорія про відтік російськоетнічного етносу в результаті монгольської навали з Київщини у Північно-Східну Русь та заселення Києва у литовсько-польську добу українцями-галичанами. Таким чином поновно легітимізувалися претензії Росії на центральні терени України. Іншим міфом, який і досі відіграє свою деморалізуючу роль, є міф про Переяславську Раду 1654 р., як «добровільне возз'єднання або приєднання» України до Росії. Українців опрацьовували також міфами про позитивних (хто любив російську зверхність) і негативних українців («зрадників» – тих, хто проводив лінію на самостійну політичну акцію). Так позитивним героєм був гетьман Б.Хмельницький, а негативним персонажем – І.Мазепа. Відповідно зразками українських (читай малоросійських) чеснот були В.Кочубей і І.Іскра, котрі писали доноси на І.Мазепу московському царю.

Поляки експлуатували міф про спільне визволення від московського авторитаризму під гаслами «За вас і нашу свободу», про триєдину або чотириєдину федерацію народів Речі Посполитої, про Люблінську унію, яка на рівних правах поєднала поляків, українців, литовців та білорусів.

На противагу імперським міфам українці устами своїх провідників романтиків М.Костомарова, П.Куліша та Т.Шевченка запропонували міф про відвічний демократизм і громадську відповідальність українця, про співвідношення індивідуалізму та громадського устрою, як питомої чесноти традиційного суспільного ладу. Громадівська теорія була визначним вкладом українців у скарбницю світової суспільної думки.

Не менше значення для України мала ідея територіалізму В'ячеслава Липинського, яка свідчила про визрівання серед українців концепту політичної нації, а не нації за кров'ю. Про це варто недвозначно пояснити учневі. Саме Липинському належить крилата фраза про будівництво нації через постановня держави, а не навпаки, як це було в націях «історичних народів», що залишається актуальним і для наших днів. Учневі варто продемонструвати, що дуже часто етнічні не українці були більшими політичними українцями ніж представники етнічної титульної нації. Характерний приклад: найбільшими російськими великодержавниками-шовіністами в Україні були етнічні українці - А.Савенко, Д.Піхно, А.Стороженко, В.Шульгин. Найвизначнішими політичними українцями були поляки В.Антонович, О.Юркевич, Т.Рильський, В.Липинський, росіяни М.Хвильовий і Д.Донцов, німці І. Шрага та М.Шрага, Ф.Штейнгель, Ф.Ернст, Ф.Шмідт, Ю.Клен (О.Бурггардт), шведи С.Ліндфорс і М.Йогансен, євреї О.Гермайзе і М.Гехтер.

Для відчуження історії учня важливо занурити в атмосферу позаминулого й початку минулого століття. Це можна досягти через тему повсякденної історії. У ній на тлі міжетнічних взаємин міста можна змалювати мультикультурний образ міста XIX – поч. XX ст. Саме міська культура демонструвала поліетнічну сутність України, оскільки міста були неукраїнськими. Це було однією з причин поразки української революції 1917-1921 рр. Але з іншого боку нам сьогодні важливо знати, як уживалися різні представники

етносів в одному поліетнічному місті, яке було етно-соціальне тло взаємин і розшарування міста, як вибудовувалася міжнаціональна співпраця.

Приміром, в Київському літературно-артистичному товаристві знаходили спільну мову російські, польські, єврейські і українські митці. Останні були в меншості, але тим не менше одержували розуміння і підтримку з боку незаангажованих політично ліберальних російських літераторів, художників і архітекторів. Ліберальна російська преса-газета «Киевские отклики» надрукувала 1906 р. першу україномовну статтю Сергія Єфремова.

Треба бачити позитивні риси і моменти співпраці, спроби знаходити взаємні компроміси, показувати складну проблему і ті шляхи, якими вона вирішувалася, принаймні частково. Те саме стосується й оцінки політичних діячів і науковців. Наприклад, П.Струве був речником російської асиміляції українців, але разом з тим і видатним суспільствознавцем, філософом, економістом. А про цю другу складову його таланту ми забуваємо, коли вказуємо на його українофобію. Микола Бердяєв – найвизначніший філософ російської християнської течії був киянином і індеферентно ставився до українців, натомість його рідний брат С.Бердяєв був активним українським журналістом і громадським діячем.

Розглядаючи економічний розвиток України, вчителю краще не просто констатувати збільшені промислові показники української економіки у порівнянні з минулими десятиліттями, розглядати економіку як складову всеросійського економічного ринку, але дивитися на господарство крізь призму питання: чи існувала українська буржуазія, підприємництво з ідеологією окремішності. Чи капітал в Україні мислив національними категоріями і в якій мірі. Кого з підприємців XIX – поч. XX ст. ми можемо назвати саме українськими підприємцями. Найцікавішими прикладами для нас є порівняння діяльності родини Симеренків з родинами Харитоненків і Терещенків, дідача Є.Чикаленка і поміщика М.Родзянка.

В розділах культури важливо не механістично перерахувати культурні здобутки в царині літератури, науки чи мистецтва, а конкретно провести логічно - пов'язуючі лінії між розвитком культури і суспільними потребами доби. Наприклад, в ділянці архітектури нас цікавлять не стільки традиційні для того часу форми і їхні творці, а мистецтво, яке породжувалося новими суспільними запитами. Наприклад, постання українського модерну – як мистецької ремінісценції українського руху. Такий її творець як Василь Кричевський встиг збудувати незрівнянно менше за посткласициста Володимира Ніколаєва, але його споруди – Полтавський земський музей і школа С.Ф.Грушевського були нові концептуальні будови нового часу і нас цікавлять більше, ніж понурий епархіальний стиль споруд В.Ніколаєва. І ці концептуальні моменти варто донести до учня. Творцями нового стилю були П.Альошин, І.Левинський, М.Д'яченко і Ю.Лукомський. І хоч їхні праці мають менш зовнішньо яскраве вираження, ніж будівлі В.Городецького чи Г.Ледоховського, школяреві важливо запам'ятати внесок у мистецтво творців національного модерну.

З іншого боку важливо показати інтернаціональну сутність митців міського середовища. А тому варто підкреслювати національні риси митців і їхні

творіння. Скажімо, в Києві працювали німецькі архітектори І.Штром, П. Шлейфер та Г.Шлейфер, О.Шілле – які творили київський класицизм і модерн, італійці В. Беретті та О.Беретті, П.Спарро – були будівничими найбільших класицистичних будівель Києва XIX ст. Окреме місце займали польські і єврейські архітектори. Сьогодні для пересічного українця – це твори української архітектурної школи минулого. Бо час засвоює ці об'єкти як національні культурні твори.

В останні роки міжнародними організаціями, зокрема, Радою Європи велика увага приділяється питанням полікультурності. Проблема «свій-чужий» стояла на порядку денному на перших етапах українського підручникотворення, коли українці бажали самоствердитися як українська нація. В сучасних умовах завдання вчителя перенести акцент на спільне, на те, що нас об'єднує, незалежно від етнічного походження. Культурна різноманітність потрібна і для того, щоб досягнути власний історичний розвиток. Ключовими для шкільного вчителя історії видаються такі питання, як культурно-історичний образ, національна самоідентифікація, культурна різноманітність.

Відповідно до програми укладено підручники з історії. За результатами конкурсу в загальноосвітніх навчальних закладах країни будуть використуватися три підручники з історії України для учнів 9 класу.

Підручник «Історія України. 9 клас», автора *Струкевича О.К.* розроблено як складову хронологічно послідовної лінійної схеми шкільної історичної освіти. Він включає навчальний історичний матеріал, що синтезує культурологічний, цивілізаційний та соціоантропоцентричний підходи до життя в минулому. Суб'єктом і творцем історичного процесу у підручнику подано людину, народ, націю. Показано, які еволюційні зміни відбулися з даними історичними суб'єктами.

Відбір змісту навчального матеріалу має на меті формування системи таких загальнолюдських і громадянських цінностей українського суспільства, як гуманізм, Батьківщина, самовизначення, права і свободи людини, держава, громадянин, людина, сім'я.

Події, процеси та явища вітчизняної історії висвітлюються у контексті загальноєвропейської та світової історії. Насамперед це стосується висвітлення питань як соціально-економічного відставання українського суспільства порівняно з провідними країнами європейської цивілізації, так і модернізаційних процесів середини та другої половини XIX ст., спрямованих на подолання відставання. Взаємозв'язки українського, європейського та світового історичних процесів подано також при висвітленні суспільно-політичних рухів та духовного життя України XIX ст.

У підручнику авторів *Турченка Ф.Г. та Мороко В.М.* подано систематизований виклад історичних подій і аналіз процесів, що відбувалися в Україні наприкінці XVIII ст. – XIX ст. У тісному зв'язку з модернізаційними процесами і становленням індустріального суспільства розглядається українське національне відродження.

Авторами запропоновано методичний апарат із розгалуженою системою питань і завдань, використана методика критичного мислення. Подано таблиці, схеми, графіки та діаграми, які допоможуть учням краще зрозуміти

навчальний матеріал. Для швидкого пошуку потрібних фактів, матеріалів, рубрик учням допоможе апарат орієнтування: піктограми, колонтитули, шмуцтитули та ін.

У підручнику використано ілюстрації, історичні карти та документи, які допоможуть уявити життя людей XIX ст. та полегшать розуміння складних історичних процесів. Наприкінці видання вміщено словник термінів, хронологічна таблиця, синхроністична хронологічна таблиця, список рекомендованої літератури.

Автори третього рекомендованого підручника *Ресни О.П. та Малий О.В.* висвітлюють історію України від кінця XVIII ст. до кінця XIX ст., коли її землі перебували у складі двох імперій – Російської та Австрійської (згодом Австро-Угорської). Наскрізною ідеєю, що пронизує навчальний матеріал підручника, є теза про національне відродження та формування української нації.

Запропоновано таку структуру підручника: визначення теми, план, запитання перед текстом параграфа, навчальний текст, запитання та завдання. Ретельно розроблений методичний апарат допоможе глибокому засвоєнню навчального матеріалу, адекватному оцінюванню знань та умінь учнів. У підручнику вміщено ряд рубрик: «Персоналії», «Документи і матеріали», подано карти, ілюстрації, хронологічну таблицю, словник історичних термінів і понять.

Вивчення всесвітньої історії у 9 класі

Курс всесвітньої історії, що буде вивчатись у 9 класі, охоплює кінець XVIII – XIX ст. – період нової історії, що став часом докорінного оновлення старого світу, добою утвердження і перемоги у передових країнах Європи і США індустріального суспільства, швидкого й інтенсивного розвитку світової цивілізації, коли матеріальний і духовний прогрес людства виявлявся особливо яскраво. Західні країни стрімко розвивались і, водночас, докорінно перетворювались східні цивілізації.

Процес формування індустріального суспільства (стадії, на якій зараз перебуває більшість країн світу) тривав понад півтора століття. Його прогресивність полягала у знищенні станового поділу і феодально-абсолютистських установ; ствердженні громадянського рівноправ'я, парламентаризму і демократії у політичному житті; поступовому обмеженні соціальної нерівності людей. Найбільшим досягненням нового часу стало проголошення прав і свобод людини і громадянина.

Наприкінці XVIII – у XIX ст. в багатьох європейських державах відбулись докорінні економічні зрушення, змінився соціальний і політичний устрій. Переважно ці зрушення супроводжувались революціями і громадянськими війнами, і лише в окремих випадках необхідні, давно назрілі зміни у суспільстві здійснювались шляхом поступових і обережних реформ. Історія Західної Європи, Росії і США у цей час насичена революціями і контрреволюціями, реформами і контрреформами. Якісно змінювалось також життя країн і народів Азії, Африки і Латинської Америки.

Промислова революція і розвиток ринкової економіки поступово змінювали соціальну структуру суспільства. Провідними класами у найбільш розви-

нутих країнах стають промислові капіталісти і наймані робітники. Але більшість держав світу продовжували залишатись країнами з багатуоукладною економікою, де капіталістичні відносини були не панівними, і, відповідно, зберігалась стара структура суспільства.

Всі ці процеси, нерозривно пов'язані один з одним, неминуче змінювали обличчя людини та її світогляд. На відміну від попередників, які були переконані у непорушності світу, в якому вони жили, люди нового часу стали значно рішучішими і були переконані, що природу і суспільство не тільки можливо, але й слід змінювати. Змінилося їхнє ставлення до держави, що втратила свій божественний ореол. Тепер призначення влади вбачалося у захисті природних прав і свобод людини, визнавалась і необхідність заміни державного устрою у випадку невиконання владою її обов'язків перед суспільством. Нова людина була набагато більш мобільною особистістю, що швидко пристосовувалась до змін у оточуючому житті.

На кінець XIX ст. докорінно змінилась політична організація провідних країн світу. У США, Франції й Швейцарській конфедерації ствердилась республіканська форма правління, а у більшості інших європейських держав (за винятком Російської імперії), владу монархів було обмежено конституціями і діяли двопалатні парламенти. Хоча дворяни, як і раніше, продовжували посідати найвищі урядові посади, політика держав тепер скеровувалась переважно в інтересах торгівельно-промислових класів.

У 50 – 70-і рр. XIX ст., у добу панування у Західній і Центральній Європі ліберальної ідеології, правлячі кола дотримувались принципу невтручання в соціально-економічне життя країни. Буржуазія у цей час не тільки не потребувала державної допомоги, а навіть вважала її для себе обтяжливою. Державі відводилась роль «нічного сторожа», зобов'язаного захищати життя і майно громадян як всередині країни, так і від зазіхань ззовні.

Проте із загостренням конкуренції між великими державами на світовому ринку, із появою монополій, що душили дрібний бізнес, із загостренням протиріч між наймачами і найманими робітникам ситуація почала змінюватись. На вимогу підприємців у більшості європейських країн було скасовано режим вільної безмитної торгівлі і відновлено протекціоністські мита для захисту власного виробника. Обмежувалось всевладдя великих корпорацій і формувалось антимонопольне законодавство. Держава поступово стала регулювати відносини між підприємцями і найманими робітниками. Все це свідчило про втручання держави у соціально-економічні відносини, про поступове зростання її ролі у суспільному житті.

За результатами конкурсу підручників для 9 класу в загальноосвітніх навчальних закладах країни будуть використовуватися три підручники зі всесвітньої історії.

Автори підручника «Всесвітня історія. 9 клас» *Ладиченко Т.В., Осмоловський С.О* головну увагу приділяють процесу формування у передових країнах світу індустріального суспільства.

Хронологічно підручник охоплює період всесвітньої історії від Великої Французької революції до кінця XIX ст. Автори зосереджують свою увагу на ролі революції у Франції в руйнації підвалин феодально-абсолютистського

ладу, у ствердженні в Європі нових, капіталістичних відносин. Характеризується життя європейських країн у період наполеонівських війн та у «добу європейської реакції» 1815-1847 рр. Підкреслюється непересічний вплив на життя країн континенту «Весни народів» 1848-1849 рр. та аналізується подальший розвиток провідних держав Заходу і Сходу у 40 - 60-х рр. Значну увагу приділено «добі об'єднання» Європи – процесу утворення національних держав в Німеччині та Італії. Досліджується процес розвитку Сполучених Штатів у першій половині XIX ст. та наслідки громадянської війни в США.

Особливістю підручника авторів *Бердичівського Я.М., Щупака І.Я., Морозової Л.В.* є система побудови та структурування навчального матеріалу, що спирається на вікові психологічні особливості учнів 9 класу (особливості зорової пам'яті, алгоритмізації вирішення інтелектуальних завдань тощо).

Ілюстрації носять змістовний характер, спонукають до поглибленого аналізу навчального матеріалу; частина ілюстрацій в підручнику супроводжується питаннями та завданнями. Фрагменти історичних документів, довідкова та додаткова інформація, карти тощо спрямовані на формування інтересу учнів до історії та підвищення ефективності навчання.

Методичний апарат, питання та завдання після кожного параграфа розраховані на різні види навчальної діяльності, сприяють диференційованому підходу до учнів.

Автори Гісем О.В. та Мартинюк О.О. важливу роль у підручнику відводять історичним джерелам, робота над якими дозволяє учням самостійно, спираючись на принципи історичного аналізу, робити висновки та формувати власне уявлення про епоху, що вивчається. Автори використовують різноманітні види письмових джерел (документи, листи, спогади, описи). Вибір історичних документів (рубрика «Документи розповідають») був зроблений з урахуванням вікових особливостей учнів та найбільш вдало відображає основні положення параграфа. Історичні джерела, розташовані у тексті параграфа, дозволяють додатково аргументувати навчальний текст, організувати роботу з документом на уроці або під час самостійної роботи.

Всеукраїнські олімпіади та конкурси

Щороку міністерством проводяться Всеукраїнські олімпіади та турніри з історії.

Завершальний етап XIV Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії відбувся у м. Ужгороді.

На олімпіаді найбільшу кількість дипломів переможців (по 6) вибороли команди Донецької, Івано-Франківської, Сумської областей, по 5 дипломів у здобутку команд Дніпропетровської, Закарпатської, Львівської областей.

Найвищий рейтинг за результатами IV етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з історії 2009 року мають команди Львівської, Закарпатської, Сумської, Житомирської, Рівненської, Івано-Франківської, Хмельницької, Черкаської, Київської областей та м. Севастополя.

Аналізуючи результати олімпіади можна констатувати загалом високий рівень історичної компетентності та ерудиції учасників IV етапу, їхнє вміння креативно працювати з базовою історичною інформацією, образність й ори-

гінальність мислення школярів. Середні результати теоретичного туру, продемонстровані учасниками вже третій рік поспіль на історичних олімпіадах, виявляються вищими, ніж практичного. Очевидно, що досягненню школярами таких результатів сприяло посилення уваги до концептуально-теоретичних підходів у вивченні історії, що в умовах загальної стандартизації знань, пов'язаної з запровадженням тестової перевірки знань у загальноосвітній школі, є позитивним явищем. У результатах олімпіади знайшли відображення також інші позитивні здобутки шкільної історичної освіти – оволодіння школярами такими загальнонавчальними і предметними компетенціями, як складання порівняльної характеристики, зокрема історичних діячів, здійснення порівняльного аналізу історичних подій і явищ, побудови розширеного плану тощо.

При цьому варто зауважити, що при підготовці учнів до олімпіад вчителям необхідно звернути більше уваги на всесвітню історію. Багатьом роботам не вистачає термінологічної, понятійної точності і коректності, наявні певні штампи в історичному мисленні учнів.

Якщо на попередніх олімпіадах труднощі викликали завдання, пов'язані з розвитком культури, визначенням та характеристикою її найвидатніших представників, то цього року до них додалися питання з економічної історії XIX – XX ст.

Учні часто не відчують того, що називають «духом епохи», модернізують поняття. Тому існує загальна потреба заохочення учнів до творчого осмислення матеріалу підручників, позакласного читання історичної, наукової та науково-популярної літератури.

Чи не найскладнішими для школярів на олімпіаді залишаються завдання з аналізу текстових та візуальних джерел. Вчителям необхідно приділяти увагу роботі з джерелами, застосовувати нові підходи щодо їх аналізу; пропонувані завдання часто вимагають особливих форм викладу матеріалу: побудова розширеного плану розповіді, уміння складати тези, реферати тощо і бути готовими до їх виконання.

Серед розмаїття інтелектуальних змагань з історії належне місце посідає турнір юних істориків, що проводиться щорічно з 1999 року. Турнір, на відміну від олімпіад, де результати зараховуються в особистій першості, є відкритим змаганням колективу учнів-одномудців.

Щороку зростає рівень підготовки команд, оскільки до цього процесу активно почалися долучатися викладачі вищих навчальних закладів. Разом з тим для широкого інформування педагогів у регіонах про систему проведення турніру, особливості підготовки команд і презентації своїх знань та умінь на належному науковому рівні значну роботу у цьому навчальному році провели методисти та освітяни Волині, Вінниччини, Луганщини, Одещини, міст Ужгорода та Харкова. Слід відзначити системну роботу у цьому напрямку відділень Малої академії наук України у Волинській та Львівській областях.

Цьогорічний турнір юних істориків вкотре підтвердив, що в процесі підготовки та участі у змаганнях формується сучасна, високоосвічена, компетентна особистість, яка з великим бажанням займається дослідницькою роботою, удосконалює свої знання з історії, пізнає невідоме і майстерно презентує свої

творчі доробки спільно з командою та під керівництвом талановитого педагога. Багаторічному успішному виступу окремих команд їх учасники мають завдячувати саме своїм наставникам – Яскович Галині Василівні, керівнику команди Конотопської гімназії Сумської області; Копиловій Галині Анатоліївні – керівнику команди Луганського обласного багатопрофільного ліцею, Заречній Майї Григорівні – керівнику команди Свердловського ліцею № 1 Луганської області, Ковальчук Тетяні Валентинівні – керівнику команди Вінницького обласного гуманітарного ліцею при Барському гуманітарно-педагогічному коледжі ім.М.Грушевського та Мохову Віктору Володимировичу – керівнику команди Мелітопольської гімназії № 19 Запорізької області.

Нові можливості у вивченні історії відкривають новітні інформаційні технології. На уроках історії України та всесвітньої історії продовжується процес використання педагогічного програмного забезпечення, яке дає широкі можливості вчителю для використання вже готових розробок уроку, організації роботи з картографічними базами даних, текстовою документальною джерельною базою історичних курсів, візуалізацією історичного процесу за допомогою фото- та відео документів, тестовими завданнями. Програмове забезпечення може використовуватися під час роботи на уроці, підготовки міні-проектів, власних презентацій учнів та вчителів.

Необхідно зазначити, що Інтернет-ресурси дають можливість для розповсюдження, обміну практичним педагогічним досвідом між вчителями-предметниками, школами, що працюють в рамках проектної діяльності.

Основним в плані методичної допомоги є сайт МОН України www.mon.gov.ua, де міститься інформація про програмні вимоги у викладанні навчальних предметів, інструктивні листи тощо.

Інтернет-сайти

- www.livius.org – наукові праці, дослідження з історії Стародавнього світу
- www.ancient.ru – портал, що має велику кількість додаткової інформації з історії Стародавнього світу
- <http://archaeology.kiev.ua/museum/> – археологічний музей в Києві
- <http://history.boisestate.edu> – історія первісної Європи
- <http://members.tripod.com> – історія Стародавньої Месопотамії
- www.und.ac.za – Стародавня Індія очима античних авторів
- www.ancient-china.net – Стародавній Китай
- <http://campus.northpark.edu> – історія Стародавньої Греції
- www.stoa.org – давні Афіни
- <http://7wonders.synnegoria.com> – сім чудес світу
- <http://itsa.ucsf.edu> – енциклопедія римської історії

Інтернет-адреси загального характеру

- www.academicpress.com – найбільше міжнародне академічне видавництво
- www.britannica.com – довідкова служба
- www.internetri.net – ВСЕВІДО наука, освіта, технології

Історичні та педагогічні сайти

- <http://home.worldnet.fr/clist/Anthro> – антропологічні ресурси Сітки
- www.sociology.org – соціологічні науки
- www.sil.org/ethnologue – етнографічні дослідження
- <http://cpcug.org/user/jlacombe/mark.html> – колекція генеалогічних таблиць

Музеї

- www.TheHistoryNet.com – історичні довідки
- www.utm.edu/research/iep – філософська енциклопедія від А до Z
- www.nsta.org – міжнародне об'єднання шкільних вчителів
- www.zsu.zp.ua/euk/ – енциклопедія українського козацтва
- www.cossackdom.com – українське козацтво
- <http://mistral.culture.fr/louvre/> – Лувр
- www.metmuseum.org – музей мистецтв (Нью-Йорк)
- www.moma.org – Музей Сучасного Мистецтва (Нью-Йорк)

Методичні рекомендації щодо вивчення правознавства у 2009/10 навчальному році

Сучасна школа має дати молоді правові знання та сформувати вміння, життєву позицію.

Правова освіта учнів передбачає вплив на особистість через оптимальний вибір змісту, форм, методів, принципів навчання та чіткої структури навчально-виховного процесу. Завдяки новим підходам до змісту освіти та комунікації між вчителем і учнями в навчальному процесі, за умов спеціально спрямованої системи навчально - виховної роботи школа повинна перетворитись у зразок демократичного правового простору.

На виконання цих завдань спрямований *новий* предмет «Правознавство. Практичний курс». Разом із традиційним для української школи предметом «Основи правознавства», який викладатиметься як базовий предмет з 2010/11 навчального року в старшій школі, «Правознавство. Практичний курс» стає важливою складовою системи правової освіти учнів. Програма курсу частково «розвантажує» базовий та профільні курси правознавства в старшій школі, допомагаючи не тільки засвоєнню учнями певних понять, а й формуванню в них інтересу до права, поваги до закону та правомірної поведінки.

Метою вивчення предмета «Правознавство. Практичний курс» (автори програми О.Пометун, Т.Ремех), є забезпечення умов для формування елементів правової культури, правових орієнтирів та правомірної поведінки учнів. Завданнями, що реалізують досягнення означеної мети, є:

– ознайомити учнів з правом, його важливою роллю в житті суспільства, сприяти усвідомленню ними найбільш важливих понять і термінів юридичної науки;